

Η περίπτωση Αποστολίδης Vs Όραμς και το Κυπριακό: Μια κριτική αποτίμηση

Καθ. Νικήτας Χατζημιχαήλ

Άρθρο Γνώμης

Νοέμβριος 2024
Αρ.17

Copyright © 2024 | All Rights Reserved

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΕΛΕΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Διεύθυνση: Ανδρέα Ζάκου, Γρ.301, 2404 Έγκωμη, Λευκωσία, Κύπρος.

Τηλέφωνο: +357 22 664470 ■ Email: info@ispd.org.cy ■ www.ispd.org.cy

Το Ινστιτούτο προάγει τον ελεύθερο και ανοιχτό δημόσιο διάλογο που εδράζεται στον ορθολογισμό και στην επιστημονική τεκμηρίωση. Οι απόψεις που εκφράζονται σε δημοσιεύσεις του Ινστιτούτου εκφράζουν αποκλειστικά τον/την συγγραφέα ή τους συγγραφείς και δεν αντανακλούν απαραίτητα τις απόψεις του Ινστιτούτου.

Καθ. Νικήτας Χατζημιχαήλ

Ανώτερος Ερευνητικός Εταίρος

Περί του Συγγραφέα

Ο Νικήτας Χατζημιχαήλ είναι Καθηγητής Ιδιωτικού Δικαίου, Συγκριτικού Δικαίου και Ιστορίας Δικαίου στο Τμήμα Νομικής και Αναπληρωτής Κοσμήτορας της Σχολής Κοινωνικών Επιστημών και Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Κύπρου. Αποφοίτησε με άριστα από τη Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (1995) και συνέχισε με μεταπτυχιακές (1997) και διδακτορικές (2002) σπουδές στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Harvard, λαμβάνοντας δις το Βραβείο Addison-Brown. Πριν το διορισμό του στο Πανεπιστήμιο Κύπρου (2006) εργάστηκε στο Πανεπιστήμιο της Oklahoma και το Université Libre de Bruxelles, με αυτοδύναμη διδασκαλία επίσης στο Harvard και το Εθνικό Πανεπιστήμιο του Βιετνάμ. Έχει επίσης διατελέσει επισκέπτης εταίρος στο Πανεπιστήμιο Cambridge και το Πανεπιστήμιο της Βρέμης.

Είναι διευθυντής της σειράς «Κυπριακό Δίκαιο: Θεωρία και Πράξη» του εκδοτικού οίκου Νομική Βιβλιοθήκη και έχει συγγράψει δεκάδες άρθρα σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά και συλλογικούς τόμους. Εκτός από ευάριθμες δικές του εκδόσεις στην ελληνική, έχει δημοσιεύσει ή επιμεληθεί την έκδοση ξενόγλωσσων επιστημονικών εκδόσεων σε 7 διεθνείς εκδοτικούς οίκους (μεταξύ των οποίων η μονογραφία *Preclassical Conflict of Laws* (Cambridge Univ. Press, 2021) και τα συλλογικά έργα *Cross-Border Class Actions: The European Way?* (Sellier, 2013) και *EU Civil Litigation and Third Countries: Which Way Forward?* (Nomos/Hart, 2021).

Τα επιστημονικά του ενδιαφέροντα επικεντρώνονται στο το δίκαιο των διεθνών συναλλαγών και της επίλυσης εμπορικών διαφορών, το συγκριτικό δίκαιο, την ιστορία των θεσμών και την μελέτη του συστήματος απονομής δικαιοσύνης.

Η περίπτωση Αποστολίδης Vs Όραμς και το Κυπριακό:

Μια κριτική αποτίμηση

Η θλιβερή επέτειος της πεντηκονταετίας αποτελεί αφορμή για να εξετάσουμε κριτικά τις ποικίλες διαστάσεις του Κυπριακού προβλήματος και του πολύπτυχου αγώνα του κυπριακού, ιδίως, ελληνισμού για αναίρεση των συνεπειών της της τουρκικής εισβολής και συνεχιζόμενης κατοχής. Η κριτική εξέταση έγκειται στην αναγνώριση τόσο των αποτυχιών όσο και των όποιων τακτικών επιτυχιών είχε η πλευρά μας. Ειδικά για τις όποιες επιτυχίες, καλούμαστε να τις αναγνωρίσουμε μεν, εντοπίζοντας δε το συγκείμενο και τοποθετώντας τις στις ορθές τους διαστάσεις. Δεν είναι λίγες δυστυχώς οι περιπτώσεις που αντλούμε λάθος διδάγματα, από τις επιτυχίες όπως και από τις αποτυχίες, ή που κινούμαστε όπως το εκκρεμές από τον ενθουσιασμό στην ηττοπάθεια, από την παθητικότητα στην αδιαλλαξία. Μερικές δε φορές, δίνεται τόση έμφαση στην ανάδειξη ρόλου συγκεκριμένων προσώπων που αγνοούνται, αν όχι τα πραγματικά γεγονότα, το ουσιαστικό μήνυμα.

Η όλη συζήτηση αυτή εμπλέκει την παρεξηγημένη έννοια του πραγματισμού αλλά και του ρεαλισμού. Στον σύγχρονο δημόσιο λόγο, ιδίως στα μέρη μας, τείνουμε να επικαλούμαστε τον “ρεαλισμό” ή “πραγματισμό,” ακόμη και ως όρους ταυτόσημους, προκειμένου να αποφύγουμε να σκεφθούμε πρωτότυπα και εις βάθος, για τις ενδεχόμενες δράσεις και συνέπειες. Ομοίως συχνά οι “αρχές” παρουσιάζονται ως αφετηρία ενός μηχανιστικού ή μονοδιάστατου συλλογισμού. Ωστόσο, από θεωρητική προσέγγιση ο μεν ρεαλισμός ορίζεται από τον σκεπτικισμό απέναντι στην εννοιοκρατία και τον ιδεαλισμό, ο δε πραγματισμός χρησιμοποιεί τις έννοιες ως εργαλείο κατά τον σχεδιασμό της δράσης με έμφαση στην πρόβλεψη, τον εντοπισμό και την επίλυση προβλημάτων. Σε κάθε περίπτωση, μιλάμε για το ακριβώς αντίθετο της εύκολης λύσης ή της απολογητικής ρητορείας: πρόσκληση για περισυλλογή και διαρκή αναζήτησή.

Αυτό είναι και το έναυσμα του παρόντος κειμένου εργασίας, που ασχολείται μια από τις νομικές πτυχές του κυπριακού: τον ρόλο των πολιτικών δικαστηρίων και εν γένει θεσμών του ιδιωτικού δικαίου. Η βασική διάσταση έγκειται στην προάσπιση και διεκδίκηση ιδιωτικών δικαιωμάτων, αλλά σήμερα στην διεθνή νομική επιστήμη και πρακτική έχει αναδειχθεί ο ρόλος της ιδιωτικής επιβολής (private enforcement) για την επιδίωξη στόχων δημοσίου συμφέροντος, όπως λ.χ. την επιβολή της ρυθμιστικής νομοθεσίας.

Συχνά ο ρόλος αυτός οδηγεί σε διασυννοριακές διαφορές, όπου καλούμαστε να υπερασπίσουμε την αξίωσή μας (πρωτογενή ή, όταν πρόκειται για δικαστική απόφαση, παράγωγη) ενώπιον αλλοδαπών δικαστηρίων, συχνά οφείλοντας να λάβουμε υπόψη τους κανόνες μίας ή και περισσότερων αλλοδαπών εννόμων τάξεων. Ακόμη και όταν επιτυγχάνουμε να φέρουμε την αξίωση ενώπιον των κυπριακών (ή και των ελλαδικών) δικαστηρίων, καλούμαστε να εξετάσουμε προκαταβολικά κατά πόσο μπορεί να έχει κάποιο αποτέλεσμα, νομικό ή έστω πολιτικό, η επιτυχής εγχώρια δικαστική διεκδίκηση.

 Και για την νομική, ισχύει το γνωστό ρητό του Κλαούζεβιτς, ότι δηλαδή αποτελεί την συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα, αλλά και εξυπηρετεί την χαραγμένη πολιτική, οδηγώντας αναπόφευκτα πάλι στο τραπέζι των συζητήσεων.

Η πτυχή αυτή δεν είναι από τις κεντρικότερες, υπό την έννοια ότι οι πιο σημαντικές νομικές μάχες δόθηκαν, και εξακολουθούν να δίνονται, σε επίπεδο του διεθνούς και ευρωπαϊκού συστήματος προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων και όχι στο επίπεδο της αστικής αντιδικίας. Απαιτείται επίσης ένας βαθμός αυτογνωσίας για τον ρόλο του δικαίου. Σίγουρα δεν έγκειται απλώς στο να αποτυπώσει, κατοχυρώσει, δικαιολογήσει ή επιβάλλει τα όποια τετελεσμένα ή την βούληση του ενός. Ούτε όμως μπορεί να αποτυπωθεί στην ολότητά της η περί δικαίου αντίληψη μας στο θετικό δίκαιο χωρίς συνδυασμό δυνατότητας επιβολής και άσκησης πειθούς. Και για την νομική, ισχύει το γνωστό ρητό του Κλαούζεβιτς, ότι δηλαδή αποτελεί την συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα, αλλά και εξυπηρετεί την χαραγμένη πολιτική, οδηγώντας αναπόφευκτα πάλι στο τραπέζι των συζητήσεων.

Τα ζητήματα που αφορούν στο ιδιωτικό και ιδίως το ιδιωτικό διεθνές δίκαιο και το Κυπριακό εντάσσονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Η πρώτη αφορά την διεκδίκηση αστικών αξιώσεων, αδικοπρακτικών και εμπραγμάτων, ιδίως όσον αφορά την ακίνητη αλλά και κινητή περιουσία. Για τα μεν κινητά, ιδίως η λεηλασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς με την σύληση των χριστιανικών ναών (ιδίως των ελληνορθόδοξων αλλά και αρμενικών, μαρωνιτικών και όχι μόνο) και αρχαιολογικών χώρων, ακόμη και μουσείων στα κατεχόμενα έχουν παράσχει και εξακολουθούν να προσφέρουν άπειρα παραδείγματα και σημαντικές δικαστικές και εξωδικαστικές μάχες, που εξετάζονται σε άλλες μελέτες του υπογράφοντος. Για τα δε ακίνητα, η υπόθεση που εξετάζουμε στο παρόν κείμενο αγγίζει την κύρια προβληματική αλλά δεν καλύπτει όλες τις πτυχές. Η δεύτερη μεγάλη κατηγορία αφορά τις σχέσεις ιδιωτικού δικαίου που ανακύπτουν εντός

του πλαισίου που δημιουργούν de facto πολιτικές και εδαφικές καταστάσεις, ιδίως με την πάροδο του χρόνου και επίσης μας απασχολεί σε άλλα κείμενα.¹

Αποστολίδης v Orams, δεκαπέντε χρόνια μετά

Το 2024 συμπληρώθηκαν είκοσι έτη από την αρχική αγωγή και δεκαπέντε έτη από την απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο πλαίσιο της αντιδικίας του εκ Λαπήθου αρχιτέκτονα Μελέτη Αποστολίδη με τους Charles και Linda Orams, ζεύγος βρετανών υπηκόων οι οποίοι και είχαν αγοράσει την κατοικία του στην Λάπηθο από τρίτο που με την σειρά του φέρεται να το είχε αγοράσει από τουρκοκύπριο πρόσφυγα στον οποίο οι αρχές του ψευδοκράτους είχαν μεταβιβάσει το ακίνητο με το σύστημα βαθμών.² Πρόκειται για το γνωστότερο ίσως κυπριακό παράδειγμα στρατηγικής πολιτικής αντιδικίας στο διασυνοριακό πεδίο και μας παρέχει ευκαιρία για αναλογισμό.

Σε επίπεδο ουσίας, η νομική θέση του Αποστολίδη ήταν απλή: εξακολουθούσε να είναι δηλωμένος ως κύριος του ακινήτου στο Κτηματολόγιο. Τα πράγματα περιπλέκονται όταν φεύγουμε από το κυπριακό δικαστήριο και το κυπριακό δίκαιο. Η νομική άμυνα των Orams, στην ουσία της διαφοράς, ενέκειτο στην δική τους καλή πίστη κατά την αγορά που εν προκειμένω στηριζόταν στην τυχόν έγκυρη κτήση κυριότητας από τον τουρκοκύπριο στην βάση του ειδικού κανόνα εμπραγμάτου δικαίου που θέσπισε η εν τοις πράγμασι (de facto) πολιτειακή οντότητα του ψευδοκράτους.

Εδώ πρέπει να δούμε δύο σημεία. Πρώτον, η λεγόμενη και υποκειμενική καλή πίστη (*bona fides*) του αγοραστή δεν θα μπορούσε από μόνη της να δημιουργήσει εμπράγματο δικαίωμα κυριότητας επί ακινήτου. Στην περίπτωση των

Δυστυχώς η λεηλασία της πολιτιστικής μας κληρονομίας με την σύληση των χριστιανικών ναών (ιδίως των ελληνορθόδοξων αλλά και αρμενικών, μαρωνιτικών και όχι μόνο) και αρχαιολογικών χώρων, ακόμη και μουσείων στα κατεχόμενα έχει παράσχει και εξακολουθεί να δίνει άπειρα παραδείγματα που μας έχουν απασχολήσει σε άλλες μελέτες.

¹ Βλ. ιδίως N.E. Hatzimihail, "Private International Law Matters Involving Non-recognized States: The View from Cyprus" εις A.Trunk κ.ά. (επιμ.), *Non-Recognized States in the Post-Soviet Region under International Trade Law, Private International Law and International Civil Procedure* (2024), 109-125.

² ECLI:EU:C:2009:271. Βλ. και συζήτηση της υπόθεσης εις Ν.Χατζημιχαήλ, «Διασυνοριακές πτυχές της δικαστικής διεκδίκησης, σε Ευρωπαϊκό πλαίσιο, αστικών αξιώσεων που προκύπτουν από το Κυπριακό πρόβλημα: σκέψεις με αφετηρία την υπόθεση Orams» *Εφαρμογές Αστικού Δικαίου* 5(2012) 560-570.

κινητών, τα πράγματα περιπλέκονται καθώς σε ορισμένες έννομες τάξεις είναι δυνατή η κτήση τίτλου από καλόπιστο τρίτο, με αποτέλεσμα την δημιουργία αλυσίδων από «καλόπιστους» αγοραστές έως ότου καταστεί δυνατό να βρεθεί το κινητό στα χέρια κάποιου που να μπορεί να ισχυριστεί ότι είχε λάβει όλα τα δυνατά μέτρα και επιδείξει όλη την δέουσα επιμέλεια προκειμένου να διασφαλίσει ότι είχε αποκτήσει κατοχή δια της νομίμου οδού. Πρόκειται για συνήθη πρακτική των οργανωμένων κυκλωμάτων που δρουν στον χώρο της παράνομης διακίνησης πολιτιστικών αγαθών: δυστυχώς η λεηλασία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς με την σύληση των χριστιανικών ναών (ιδίως των ελληνορθόδοξων αλλά και αρμενικών, μαρωνιτικών και όχι μόνο) και αρχαιολογικών χώρων, ακόμη και μουσείων στα κατεχόμενα έχει παράσχει και εξακολουθεί να δίνει άπειρα παραδείγματα που μας έχουν απασχολήσει σε άλλες μελέτες.

Δεύτερον, οι νομικές επιπτώσεις της *de facto* καταστάσεως. Τριάντα σχεδόν χρόνια νωρίτερα, το αγγλικό Εφετείο είχε απορρίψει, ελλείψει δικαιοδοσίας, την αγωγή των νόμιμων ιδιοκτητών ξενοδοχείου στην Κερύνεια κατά της τουρκικής εταιρείας στην οποία το είχε παραχωρήσει το τότε αυτοανακηρυχθέν ομόσπονδο κρατίδιο.³ Η απόφαση είχε κατά την γνώμη μου να κάνει με την απροθυμία, ιδίως τότε, των αγγλικών δικαστηρίων να καταστούν ο τόπος εκδίκασης εμπραγμάτων διαφορών για ακίνητα ευρισκόμενα στην αλλοδαπή αλλά και να περιορίσουν την δικαιοδοσία τους επί αδικοπρακτικών αξιώσεων όταν η αδικοπραξία έλαβε χώρα στην αλλοδαπή, κάτι που κατέστη σαφές σε τρίτο βαθμό (η Δικαστική Επιτροπή της Βουλής των Λόρδων επέτρεψε την εκδίκαση στην Αγγλία των αδικοπρακτικών αξιώσεων των εναγόντων ως προς τα εμπράγματά τους δικαιώματα επί των κινητών που είχαν απωλέσει, αλλά όχι ως προς την ακίνητη περιουσία).⁴ Ωστόσο, το σκεπτικό της απόφασης του Εφετείου έκανε λόγο ήδη το 1978 για κατάσταση επί του εδάφους και εφαρμογή των κανόνων της τότε *de facto* οντότητας και μολονότι ρητώς δεν υιοθετήθηκε αυτή η συλλογιστική από το ανώτατο δικαστήριο, εξακολουθεί να κυκλοφορεί και να παρέχει επιχειρήματα.

Επιστρέφοντας στον Μελέτη Αποστολίδη, κρίσιμη υπήρξε η δυνατότητα, λίγο μετά το άνοιγμα των οδοφραγμάτων, να επιδώσει στους Orams τα εισαγωγικά της δίκης έγγραφα στην κατεχόμενη πλέον κωμόπολη. Έχοντας κερδίσει σε πρώτο και δεύτερο βαθμό, αλλά αδυνατώντας να ικανοποιήσει την αξίωσή του για απόδοση της οικίας, ο Αποστολίδης επεδίωξε την εκτέλεση της απόφασης στην Μεγάλη Βρετανία, όπου και το ζεύγος εξακολουθούσε να διαθέτει περιουσία. Την εκτέλεση της κυπριακής απόφασης πολέμησαν όχι μόνο οι καθ' ου αλλά και οργανωμένες ομάδες με μεγάλο

³ *Hesperides Hotels Ltd v Aegean Turkish Holidays Ltd*, [1978] 1 QB 205.

⁴ *Hesperides Hotels Ltd v Muftizade*, [1979] AC 508, Βλ. και συζήτηση εις Hatzimihail, ο.π., 118-121.

Η επιτυχία αυτή (η οποία και δεν ανατράπηκε στην μάχη οπισθοφυλακής πλέον ενώπιον του αγγλικού Εφετείου) δεν ήταν αυτονόητη: μεταξύ των ενστάσεων υπήρξαν επιχειρήματα τόσο πολιτικής όσο και νομικής υφής

οικονομικό εκτόπισμα, εκπροσωπώντας μεταξύ άλλων βρετανούς και άλλους αλλοδαπούς αγοραστές ακίνητης περιουσίας στα κατεχόμενα. Ως νομική βάση για το αίτημα ενώπιον του αγγλικού δικαστηρίου χρησιμοποιήθηκε ο Κανονισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την αμοιβαία αναγνώριση και εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων των Κρατών Μελών, η εφαρμογή του οποίου είχε επεκταθεί και στα νέα Κράτη Μέλη το 2004.

Το πλεονέκτημα της εφαρμογής του Κανονισμού (αντί για το προηγουμένως υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο για αποφάσεις της Κοινοπολιτείας) φάνηκε όταν η αρχική άρνηση του αγγλικού δικαστηρίου σε πρώτο βαθμό ανατράπηκε κατόπιν παραπομπής προδικαστικού αιτήματος στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης το οποίο και έκρινε πως τα αγγλικά δικαστήρια είναι υποχρεωμένα να αναγνωρίσουν και εκτελέσουν την κυπριακή απόφαση.

Η επιτυχία αυτή (η οποία και δεν ανατράπηκε στην μάχη οπισθοφυλακής πλέον ενώπιον του αγγλικού Εφετείου) δεν ήταν αυτονόητη: μεταξύ των ενστάσεων υπήρξαν επιχειρήματα τόσο πολιτικής όσο και νομικής υφής. Εκτός από το ζήτημα του κατά πόσο η αναστολή της εφαρμογής του ενωσιακού κεκτημένου στις περιοχές στις οποίες η Δημοκρατία δεν ασκεί αποτελεσματικό έλεγχο, σύμφωνα με το Πρωτόκολλο της Συμφωνίας Προσχώρησης, εκτείνεται και επί δικαστικών αποφάσεων που αφορούν εμπράγματα δικαιώματα στις περιοχές αυτές (ένσταση που απορρίφθηκε από το Δικαστήριο καθώς επρόκειτο για απόφαση δικαστηρίου με έδρα το «υπό κυβερνητικό έλεγχο τμήμα»), υποστηρίχθηκε –υπό το δυσμενές διεθνές κλίμα για την ελληνική πλευρά μετά την απόρριψη του Σχεδίου Ανάν, και μάλιστα και από τους παρεμβαίνοντες δικηγόρους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής – ότι τυχόν εκτέλεση της κυπριακής απόφασης θα επηρέαζε δυσμενώς τις διαπραγματεύσεις για λύση του κυπριακού αλλά και ότι η διαφορά έχει πολιτικό και όχι αστικό χαρακτήρα και άρα εκφεύγει του πεδίου εφαρμογής του Κανονισμού. Πρόκειται για επιχειρήματα η υιοθέτηση των οποίων θα δημιουργούσε το αντίστροφο πρόβλημα, καθώς μη εκτέλεση της απόφασης θα νομιμοποιούσε εν τοις πράγμασι την πλήρη ανατροπή των προ εισβολής ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων επί του κατεχομένου εδάφους, ενώ αν θεωρείτο πως δεν πρόκειται για αστική διαφορά θα αναγνωριζόταν εμμέσως η άσκηση δημόσιας εξουσίας (*iure imperii*)

όπως είχε κριθεί για αξιώσεις για αποζημιώσεις από εγκλήματα πολέμου. Υπήρξαν τέλος ενστάσεις ως προς το κατά πόσο είχαν πλήρως τηρηθεί οι δικονομικές εγγυήσεις για την προστασία του εναγόμενου που θέτει ο Κανονισμός, όσον αφορά την έγκαιρη και αποτελεσματική ειδοποίηση των Orams και την άσκηση του δικαιώματος παράστασης, που ξεπεράστηκαν με το Δικαστήριο να στηρίζεται στην εμπειριστατωμένη αιτιολόγηση του κυπριακού εφετείου και την ανάδειξη της ολιγωρίας των εναγομένων.

Παρατηρήσεις και διδάγματα

Ανεξαρτήτως της πολιτικής διάστασης, η υπόθεση Orams εδράζεται στην σύγκρουση μεταξύ δύο διαφορετικών ομάδων αξιούντων εμπράγματα δικαιώματα: των αρχικών κατόχων/ιδιοκτητών και των νέων κατόχων/διεκδικητών, που ισχυρίζονται πως απέκτησαν εμπράγματα δικαιώματα στο τέλος μιας αλυσίδας μεταβιβάσεων που εξαφανίζουν τα ίχνη του αρχικού κυρίου. Ενίοτε οι τελευταίοι απλώς δηλώνουν, όπως με αφελή θρασύτητα η Linda Orams στον Μελέτη Αποστολίδη πως αυτά είναι «παλιά ιστορία», αλλά όλο και περισσότερο επικαλούνται, πέραν της κατ'ισχυρισμόν καλής τους πίστης, την οικονομική τους συνεισφορά στην ανάπτυξη της επίδικης ιδιοκτησίας. Η πάροδος του χρόνου δεν αποτελεί τον αποκλειστικά καθοριστικό παράγοντα, αλλά σίγουρα δεν λειτουργεί υπέρ των εμπραγμάτων αξιώσεων των εκτοπισθέντων. Ούτε μπορεί το όλο ζήτημα να αναχθεί απλώς σε θέμα χρηματικής αποζημίωσής, ούτε όμως πρόκειται να επιλυθεί μόνο με όρους αστικού δικαίου.

Η επιτυχής έκβαση της υπόθεσης Orams επέτυχε στο να ανακόψει – τουλάχιστον για ένα διάστημα – το κύμα «εποικισμού» ελληνοκυπριακών ιδιοκτησιών από αλλοδαπούς υπηκόους, ειδικά εκείνους που προέρχονται από κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης... Ωστόσο, δεκαπέντε χρόνια μετά, η πραγματικότητα επί του εδάφους είναι δραματική, με την παρουσία κυρίως αγοραστών και επενδυτών από τρίτες χώρες (ιδίως την πρώην Σοβιετία, Μέση Ανατολή αλλά και Κίνα)

Η απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έκρινε τα εμπράγματα δικαιώματα των Ελληνοκυπρίων εκτοπισμένων προσφύγων (δεν θα μπορούσε άλλωστε να μπει στην ουσία της υπόθεσης, που είχε ήδη κριθεί από τα κυπριακά δικαστήρια) αλλά επέτρεψε απλώς την εκτέλεση της σχετικής Κυπριακής απόφασης. Για την ακρίβεια,

επέβαλε στα Αγγλικά δικαστήρια την εκτέλεση της Κυπριακής απόφασης. Δεν επρόκειτο ωστόσο για νίκη επί της ουσίας των εμπραγμάτων δικαιωμάτων, όπως οι μεγάλες αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Επίσης, λίγο αργότερα το ψευδοκράτος κατέστησε την επίδοση στα κατεχόμενα ποινικό αδίκημα, περιορίζοντας ακόμη περισσότερο την δυνατότητα επανάληψης παρόμοιου εγχειρήματος. Αδιαμφισβήτητα, η επιτυχής έκβαση της υπόθεσης Orams επέτυχε στο να ανακόψει – τουλάχιστον για ένα διάστημα – το κύμα «εποικισμού» ελληνοκυπριακών ιδιοκτησιών από αλλοδαπούς υπηκόους, ειδικά εκείνους που προέρχονται από κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η δε δημοσιότητα της απόφασης αποδυνάμωσε τον όποιο ισχυρισμό περί καλής πίστης των αλλοδαπών αγοραστών. Ωστόσο, δεκαπέντε χρόνια μετά, η πραγματικότητα επί του εδάφους είναι δραματική, με την παρουσία κυρίως αγοραστών και επενδυτών από τρίτες χώρες (ιδίως την πρώην Σοβιετία, Μέση Ανατολή αλλά και Κίνα). Η τακτική νίκη μπορεί να παράσχει αρωγή αλλά δεν αρκεί για να κερδηθεί ο πόλεμος.

Η ιδιωτική πρωτοβουλία στη διεκδίκηση πολιτικών στόχων απεδείχθη άλλοτε χρήσιμη άλλοτε επιβλαβής. Η παρέμβαση ιδιωτών συνάδει με τις αντιλήψεις περί πολιτικού φιλελευθερισμού και κοινωνίας των πολιτών και επιτρέπει την απονομή δικαιοσύνης χωρίς το εμπόδιο που συχνά θέτουν πολιτικές ανάγκες και σκοπιμότητες. Ενέχει όμως και κινδύνους

Καθοριστικός παράγοντας ήταν η εσωτερική λογική του Ευρωπαϊκού δικαιοδοτικού οικοδομήματος. Με αφετηρία την πάλαι ποτέ Σύμβαση των Βρυξελλών, η κοινοτικοποίηση των δράσεων πολιτικής δικαιοσύνης λίγα χρόνια πριν την προσχώρηση των Δέκα επέτρεψε την δημιουργία ενός ευρωπαϊκού δικαστικού χώρου (*espace judiciaire euroréen*) -με ενιαίους κανόνες περί δικαιοδοσίας και εφαρμοστέου δικαίου, ομογενοποίηση θεσμών της πολιτικής δικονομίας, ελεύθερη διακίνηση δικαστικών αποφάσεων και εκτελεστών τίτλων και ποικίλους θεσμούς συνεργασίας μεταξύ δικαιοδοτικών και άλλων οργάνων των κρατών μελών.

Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θεματοφύλακας της ευρωπαϊκής ενοποίησης, λειτουργεί ως Ηρακλής του Ευρωπαϊκού δικαστικού χώρου. Τα προηγούμενα ιδίως χρόνια από την Orams, η νομολογία του Δικαστηρίου σε θέματα διεθνούς δικαιοδοσίας και αναγνώρισης αποφάσεων είχε ακρωτηριάσει «αποσχιστικούς» θεσμούς του αγγλικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου (αλλά και των ηπειρωτικών εννόμων τάξεων, με

τον έλεγχο και περιορισμό του εύρους της ρήτηρας δημοσίας τάξεως), προκειμένου να ενισχυθεί η ασφάλεια δικαίου εντός του χώρου και να κατοχυρωθούν τα εξωτερικά του σύνορα. Από θεωρητική οπτική, το ΔΕ προσεγγίζει τα ζητήματα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου φορμαλιστικά και υπό το πρίσμα της οικοδόμησης μιας ευρωπαϊκής έννομης τάξης. Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή παρέσχε στο ΔΕ το οπλοστάσιο και τις αντιστάσεις σε πολιτικές πιέσεις που απαιτήθηκαν για την απόφαση Orams.

Η ιδιωτική πρωτοβουλία στη διεκδίκηση πολιτικών στόχων απεδείχθη άλλοτε χρήσιμη άλλοτε επιβλαβής. Η παρέμβαση ιδιωτών συνάδει με τις αντιλήψεις περί πολιτικού φιλελευθερισμού και κοινωνίας των πολιτών και επιτρέπει την απονομή δικαιοσύνης χωρίς το εμπόδιο που συχνά θέτουν πολιτικές ανάγκες και σκοπιμότητες. Ενέχει όμως και κινδύνους. Πρώτον, ο ιδιώτης αργά ή γρήγορα θα βρεθεί να επιδιώκει είτε το δικό του, προσωπικό συμφέρον σε αντιδιαστολή με το γενικότερο, είτε το γενικότερο συμφέρον αλλά με τη μέθοδο που εκείνος κρίνει σκόπιμο, σε αντιπαράθεση ενίοτε με

 Οι μεγαλύτερες επιτυχίες στην ιστορία των δικαστικών διεκδικήσεων του Κυπριακού βοηθήθηκαν σημαντικά από την κινητοποίηση και συλλογική δράση ικανών νομικών. Πολλοί είναι γνωστοί, αλλά θα ήθελα να σημειώσω τον – συχνά διακριτικό αλλά καθοριστικό – ρόλο του Αλέκου Μαρκίδη, όπως και του Μιχαλάκη Τριανταφυλλίδη ως Γενικού Εισαγγελέα

την συντεταγμένη πολιτεία. Δεύτερον, ο ρόλος του νομικού παραστάτη είναι δύσκολος. Δεν έχουν λείψει οι περιπτώσεις στις οποίες ο υπερβάλλον ζήλος, η αίσθηση πως γνωρίζει ό,τι και όποιους χρειάζεται («ξερολίαση») ή και η ιεπιδίωξη μεγιστοποίησης του ιδίου οικονομικού και κοινωνικού ωφέλους οδήγησαν σε τακτικές αποτυχίες που θα μπορούσαν να είχαν αποφευχθεί. Αλλά και στην καλύτερη περίπτωση ανιδιοτελούς δικηγορικού ακτιβισμού, η δεοντολογία επιβάλλει στον δικηγόρο να κερδίσει για τον πελάτη του με τον πιο απλό τρόπο, αποφεύγοντας να ρισκάρει την αξίωση εκείνου για να «γράψει ιστορία». Ταυτόχρονα, έχοντας επισημάνει τους πιθανούς κινδύνους, θα πρέπει να υπογραμμίσουμε και να ενθαρρύνουμε την ευρηματικότητα των νομικών παραστατών στην αναζήτηση νέων βάσεων αξιώσεων, αλλά και νέων θεσμών για την επίλυση διαφορών.

Οι μεγαλύτερες επιτυχίες στην ιστορία των δικαστικών διεκδικήσεων του Κυπριακού βοηθήθηκαν σημαντικά από την κινητοποίηση και συλλογική δράση ικανών

νομικών. Πολλοί είναι γνωστοί, αλλά θα ήθελα να σημειώσω τον – συχνά διακριτικό αλλά καθοριστικό – ρόλο του Αλέκου Μαρκίδη, όπως και του Μιχαλάκη Τριανταφυλλίδη ως Γενικού Εισαγγελέα. Ο συντονισμός, η ενότητα και καλή νομική σκέψη αποτελούν προϋπόθεση της όποιας επιτυχίας, όπως και η με περίσκεψη χάραξη στρατηγικής και η επιμονή στην εκτέλεσή της.
